

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

На правах рукопису

МОШНОРІЗ МАРІЯ МИКОЛАЇВНА

УДК 821.161. 2.09-1/-3 Черкасенко

МІФОПОЕТИКА ТВОРЧОСТІ СПИРИДОНА ЧЕРКАСЕНКА

10.01.01 – українська література

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі української літератури факультету української філології та літературної творчості імені А. Малишка Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
Погребенник Володимир Федорович,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова,
завідувач кафедри української літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, доцент
Синявська Леся Іванівна,
Одеський національний університет
імені І. І. Мечникова,
професор кафедри зарубіжної літератури;

кандидат філологічних наук
Шевель Тамара Олександрівна,
Національний медичний університет
імені О. О. Богомольця,
доцент кафедри україністики.

Захист відбудеться 15 лютого 2021 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.22 Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова за адресою: 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано 14 січня 2021р.

Учений секретар спеціалізованої вченої ради Н. Д. Осьмак

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Наприкінці XIX – на початку XX століття, у добу розвитку національної свідомості та культури, українські літератори активно культивують міфопоетичне мислення. Однією з причин орієнтації літератури на міф є спроба письменників поліаспектно осмислити архетипи буття, створити загальні моделі літературної презентації взаємостосунків між людиною та світом. Видатні майстри слова згаданого періоду ідейно, естетично й емоційно асимілювали джерела міфології та фольклору. Перманентна художня присутність міфопоетики в межах літературної трансформації дійсності потребує спеціального дослідження мистецьких «продуктів» взаємодії художніх систем міфу і письменства, з'ясування функцій міфу в літературі. З іншого боку, зумовлює актуальність пропонованого дослідження інтерес до творчості все ще малодосліджених письменників новітньої доби, зокрема й доробку Спиридона Черкасенка (1876–1940).

С. Черкасенко – представник українського модернізму, поет, прозаїк, драматург, учасник національно-визвольних змагань і вимушений емігрант – довгий час був невідомий на Батьківщині. Дослідження творчості С. Черкасенка, розпочате його сучасниками – Л. Білецьким, О. Донченком, С. Єфремовим, І. Крушельницьким, М. Євшаном, С. Русовою та ін., продовжили науковці кінця XX ст. – С. Дяченко, Г. Калантаєвська, О. Кузьма, О. Мишанич, С. Хороб, В. Школа та ін. Незважаючи на значний інтерес літературознавців, міфопоетика С. Черкасенка досі ще не була об'єктом окремого спеціального дослідження та потребує системного опрацювання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до комплексної теми «Шляхи розвитку української літератури XVI – XXI століття» кафедри української літератури НПУ імені М. П. Драгоманова. Тема дисертації затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (витяг із протоколу № 2 від 30. 10. 2008 р.) та заочно затверджена на засіданні Наукової ради НАН України з проблеми «Класична спадщина та сучасна художня література» (витяг із протоколу № 1 від 19. 02. 2009 р.).

Метою роботи є дослідження міфопоетики творчості С. Черкасенка, виявлення міфологізуючих ідейно-художніх особливостей лірики, ліро-епіки та драматургії, еволюції письменника у творенні культури літературного міфологізму українського письменства кінця XIX – перших десятиліть XX ст. та висвітлення індивідуальної поетики «олітературення» міфологічного стилю в різножанровій творчості С. Черкасенка.

Для реалізації мети передбачено вирішення таких **завдань**:

- визначити джерела формування й особливості світогляду письменника;
- з'ясувати особливості поетичної міфомодель світу С. Черкасенка, зокрема її філософські, часопросторові характеристики;

- окреслити систему бінарних опозицій як основних складових міфопоетичної моделі світу у творчості С. Черкасенка;
- розглянути ідейно-естетичні особливості актуалізації міфологем, архетипів, традиційних мотивів та міфосюжетів у творах письменника;
- виявити константні жанрово-стильові, сюжетно-композиційні, характерокреаційні особливості міфотворчості С. Черкасенка;
- визначити місце творчості митця у формуванні системи українського модерного міфологізму.

Об'єкт дослідження – художній світ творчості, образне мислення митця в його константних і змінних рисах.

Предметом дослідження є міфопоетика ліричних, ліро-епічних, драматичних творів С. Черкасенка.

Теоретико-методологічну основу дисертації становлять: праці із філософії й естетики Дж. Кембелла, М. Мюллера, Ф. Шеллінга та ін.; розвідки у сфері міфопоетики С. Аверинцева, М. Бахтіна, Я. Голосовкера, М. Еліаде, Вяч. Вс. Іванова, О. Лосева, Ю. Лотмана, Є. Мелетинського, В. Топорова, О. Фрейденберг та ін.; наукові концепти архетипної критики К.-Г. Юнга, ритуально-міфологічного методу Дж. Фрезера, Н. Фрая; дослідження міфопоетики українських учених О. Бондаревої, Ю. Вишницької, І. Зварича, О. Киченка, О. Коляди, Т. Мейзерської, Н. Молотаєвої, А. Нямцу, Я. Поліщука, Т. Саяпіної, Н. Слухай, О. Турган, Т. Шестопалової та ін.; студії поетичної та драматичної творчості С. Черкасенка авторства О. Бабишкіна, В. Бойченка, Л. Дем'янівської, Л. Дякунової, С. Дяченко, Т. Жицької, М. Жулинського, Г. Калантаєвської, О. Кузьми, Т. Литвиненко, О. Мишанича, В. Погребенника, В. Школи та ін.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше в українському літературознавстві: здійснено системний аналіз міфопоетики С. Черкасенка; описано основні авторські міфомоделі світу письменника й особливості мистецької їх реалізації; науково охарактеризовано художній світ драматургії письменника; висвітлено специфіку поетики міфомислення письменника, реалізовану через систему бінарних опозицій; вперше проаналізовано основні архетипи, міфологічні мотиви і образи творчого набутку С. Черкасенка. Продовжено поетологічне вивчення міфолофольклорного письма С. Черкасенка в царині лірики, ліро-епіки та драматургії.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали та висновки можуть бути використані під час підготовки лекційних курсів та викладання історії української літератури, спецкурсів і спецсеминарів у закладах вищої освіти, при проведенні практичних і семінарських занять, підготовці навчальних посібників, а також написанні бакалаврських та магістерських робіт; у шкільній практиці (уроки літератури рідного краю, позакласне читання). Матеріал дослідження стане в пригоді під час коментування текстів у науково-критичних виданнях творів С. Черкасенка.

Апробація матеріалів дисертації. Дослідження обговорено та схвалено на засіданні кафедри української літератури факультету української філології та

літературної творчості імені А. Малишка Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 3 від 27. 10. 2020 р.). Окремі позиції дисертації викладено у доповідях на наукових конференціях: *міжнародних* – «Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі» (Львів, 2017), «Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення» (Одеса, 24 – 25 листопада 2017), «Dynamics Of The Development Of World Science» (Ванкувер, 2020), «Actual Problems of Science and Education» (Будапешт, 2020); *всеукраїнських* – «Сучасні дослідження філологічних наук: проблеми та рішення» (Запоріжжя, 25 – 26 жовтня 2017); *щорічних науково-технічних конференціях* професорсько-викладацького складу, співробітників і студентів Вінницького національного технічного університету (Вінниця, 2010 – 2019).

Публікації. Основні положення й результати дослідження висвітлено в 14 публікаціях (із них 7 – у фахових виданнях України, 3 – у фахових виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах, 4 додаткових).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів (із відповідними підрозділами), висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (316 позицій). Загальний обсяг роботи – 218 сторінок, із них – 188 основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, окреслено його теоретико-методологічну базу, розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, наведено відомості про апробацію та авторські публікації, інформацію щодо структури та обсягу дисертації.

У першому розділі «**Міфопоетична парадигма літератури і творчість Спиридона Черкасенка**» коротко простежено історичну еволюцію поняття «міф» у світовому культурно-інтелектуальному просторі, окреслено термінологічний інструментарій дослідження.

У підрозділі 1.1 «**Літературна міфопоетика: теоретичні аспекти**» висвітлено теоретичні засади використання міфу в художній творчості, схарактеризовано історико-літературні аспекти функціонування традиційних міфологічних сюжетів, мотивів та образів у письменстві кінця XIX – поч. XX ст.

Підрозділ 1.2. «**Літературознавча рецепція художнього світу С. Черкасенка**» присвячено аналізу дослідницького дискурсу літературознавчого вивчення творів письменника. Охарактеризовано основні риси творчості автора, досліджено напрями літературознавчої та наукової рецепції письменника, що передбачають критичну оцінку художнього набутку С. Черкасенка його сучасниками, науковцями з української діаспори та літературознавчі дослідження нашої доби.

Критичний аналіз художнього доробку С. Черкасенка частково представлений оглядовими працями – Д. Антоновича, Д. Донцова, М. Євшана, С. Єфремова, І. Крушельницького, Л. Старицької-Черняхівської та ін.

Забутою стає творчість митця за часів радянської влади, лише за кордоном з'являються поодинокі рецепції творчості письменника (Р. Карп'як). Діаспорна вчена Н. Іщук-Пазуняк охарактеризувала типологічно зіставні риси п'єс С. Черкасенка та Лесі Українки, а Л. Залеська-Онишкевич у контексті розвитку української драми вирізняла творчість митця за впровадження нової тематики й новий підхід у літературі початку ХХ ст.

Наукова рецепція різножанрової творчості С. Черкасенка відновилася в СРСР після тривалої перерви тільки в 1990 р.: академічний учений О. Мишанич один із перших почав досліджувати творчу спадщину С. Черкасенка, підготував, спорядив передмовою і видав двотомник поетичних, драматичних і прозових творів митця, окреслив міфологічні риси його поезії.

Ліричні твори С. Черкасенка досліджували, зокрема й у дисертаційних роботах, О. Єременко, О. Кузьма, О. Романиця та ін. В. Погребенник монографічно проаналізував взаємодію власне літературного та народнопоетичного компонентів поезії С. Черкасенка як символіста у контексті розвою фольклоризму української лірики й ліро-епіки.

Найменш досліджені прозові твори С. Черкасенка: С. Дяченко частково охарактеризувала міфологічні структури роману «Пригоди молодого лицаря», Г. Калантаєвська проаналізувала сатиричну малу прозу епіка, а Н. Майборода окреслила шахтарські мотиви малої прози письменника.

Багато літературознавців присвятили праці вивченню драматичної спадщини митця. Так, В. Школа визначила жанрово-стильові прикмети особливості драматургії письменника; Т. Жицька висвітлила естетичні засади драматургії та особливості сценічних утілень п'єс письменника, здобутки Черкасенка-критика; С. Хороб уперше декодував християнський символізм драматичних творів С. Черкасенка; Н. Малютіна розкрила жанрову специфіку маловідомих драматичних творів С. Черкасенка; О. Кузьма висвітлила інтертекстуальне багатство драми «Ціна крові» С. Черкасенка; С. Стежко охарактеризувала національно-міфологічну концепцію степу в драматургії С. Черкасенка.

Таким чином, сьогодні інтерес вітчизняних літературознавців до творчого доробку С. Черкасенка не викликає сумніву. Однак за достатньо широкого спектру досліджуваного темарію міфопоетика творчості залишилася поза увагою літературознавців.

У підрозділі 1.3 «**Лірика та ліро-епіка С. Черкасенка: міфологічно-фольклорні відображення**» розглянуто зумовлені фольклорно-міфологічним світовідчуттям особливості лірики та ліро-епосу митця. С. Черкасенко, продовжуючи літературну традицію романтиків, у художніх текстах запозичив та трансформував, надав нового осмислення міфологічним елементам. Митець підпорядкував їх найактуальнішим проблемам боротьби за волю українського народу, сприяючи цим інтеграції українського письменства в

загальноєвропейські процеси реміфологізації буття кінця XIX – поч. XX ст. У різножанрових творах С. Черкасенка вдається до наслідування та репродукування національної міфології, запозичення мотивів, образів і цілих міфологічних сюжетів, нетрадиційно переосмислюючи та трансформуючи національну й інонаціональну міфологічну стихію, творячи національний міф.

Міфопоетична модель світу в ліриці та ліро-епосі С. Черкасенка представлена низкою архетипів та міфологем. Це, зокрема, архетип матері-України, загарбника, міфологеми ночі, сонця, спрута, міста, дзвону, орнітологічні міфологеми (крук, ворон, сич, чайка, соловей).

Міфопоетичний світ лірики та ліро-епосу С. Черкасенка побудований на бінарних опозиціях «Україна – чужина», «степ – небо», «добро – зло», «світле – темне», що передають авторське сприйняття світу. Центром міфопростору поезії С. Черкасенка є Україна, яка асоціюється з раєм, а український народ зіставляється з нездоланим Антеєм (зокрема, через тактильний зв'язок із матір'ю-Землею). Автор переконаний, що будь-який народ нездоланий, доки житиме на своїй рідній землі, плекатиме традиції й віру предків. Національними героями в поезії С. Черкасенка поч. XX ст. є українські січові стрільці, козаки Байда, Залізняк, Іван Гонта, які уособлюють патріотизм і чин державників-борців, вирізняються жертовністю та відмовою від власного «я» заради рідної країни. Загальним міфологічним концептом поезії митця постає єдність людини та природи, органічно пов'язана з українським степом, що є категорією індивідуальної свободи й української волі, місцем зародження і тривання вільного духу.

Противагою сакральному центрові виступає чужина, часопросторову дійсність якої автор зобразив у чорному кольорі чи без барв. Як основний елемент міфопоетичного простору виокремлено шлях, із яким пов'язаний мотив пошуку втраченого раю, що асоціюється з початком повернення ліричного героя до сакрального центру. У циклі «На тихі води, на ясні зорі» міфологема шляху символізує шлях спокути не однієї людини, а цілого народу.

Міфологема ночі – один із центральних образів всієї поетичної творчості С. Черкасенка, що має антропоморфну та зооморфну іпостасі. Ця міфологема дуалістична: як пільма ніч пов'язана з первісними страхами перед невідомим, злом, відчайдушністю, божевіллям, смертю; як час кохання та любощів – із любов'ю, випробуванням пристрастю, окриленням ліричного наратора. С. Черкасенко створює свій символічний міфосвіт, де владарює «вічна ніч» – Царство Ночі, «царство сонне». Ніч як покровителька людей доброї волі (балада «Бранка») набуває додаткового смислового навантаження, увиразнюючи новочасний міф визволення (мотив національного визволу).

Особливе місце в поетичній спадщині С. Черкасенка належить міфологемі сонця, художню трансформацію якої засновано на геліоцентричному розумінні Всесвіту. Сонце актуалізує в ліриці С. Черкасенка міфопоетичні сенси – це джерело світла, центр буття та інтуїтивного знання, втілення волі. Воно – орієнтир на життєвому шляху, з яким асоціюється мотив праведної життєвої дороги, осяяної сонцем (поезія «Наш шлях»). Міфологема сонця в

експресивному ідеостилі С. Черкасенка має істотні ознаки близнюкового міфу про створення людини Сонцем, із яким у поезії «Два брати» пов'язуємо мотив побратимства. Зміну політичної ситуації в країні, відновлення й утрату державності України поч. ХХ ст. С. Черкасенко передає баладою «Бранка» як міф про кінцеве викрадення Змієм (архетип загарбника) дівчини-України.

У поезії С. Черкасенка, що є відгуком на події Національної революції, не лише продовжується традиційний фольклорний ряд символів (Краси-Дівчини й Нені-України, чорних круків тощо), а й з'являються нові значеннєві образи, як-от спрут. Цей не знаний у народному бестіарії восьминіг із циклу «Спрут» – на перший погляд несподівана, проте історично вмотивована реінкарнація лютого ворога Дівчини-України.

Під час характеристики лірики декодовано міфопоетичні аспекти літературної урбаністики С. Черкасенка. Поет із міфологемою міста, що набула ознак демонічного світу, співвідносить есхатологічні значення. В урбаністичній поезії місто є світом спричиненого людьми хаосу (цикли «Усміх міста», «Діти міста»), ворожого для людини: цей світ затягує людей, змінює їх духовно й фізично. У свідомості ліричного героя володарем міста є космогонічний змій. Також міфологема міста асоціюється із жорстокою силою ідола М'олоха, що вимагає нових і нових жертв («Діти міста»). Таке місто нагадує новочасні Содом і Гомору, мешканці якого потонули в розпусті.

У другому розділі **«Дискурс міфологізму в художній прозі Спиридона Черкасенка»** досліджено індивідуальні особливості художньої актуалізації міфологем, архетипів, традиційних мотивів та міфосюжетів у епічних жанрах письменника.

У підрозділі 2.1 **«Біблійні міфосюжети малої прози»** охарактеризовано художній світ епічних творів С. Черкасенка. Міфопоетичні структури прозописьма С. Черкасенка проявляються на рівні тематики (біблійна міфологія, в тому числі й старозавітна, апокрифічні мотиви тощо), сюжету і композиції (міфологеми смерті, дороги), образному рівні (архетип жінки, міфологема зорі) та художньо-стильових засобів (хронотопна та кольорова символіка).

С. Черкасенко, як і Леся Українка та В. Винниченко, продовжив художнє студіювання особливостей зображення психічного стану жінки в літературі. Наприклад, в оповіданні «Юдита» за сюжет твору взято християнський міф про Юдиту, озброєну красою і мудрістю. Головна героїня твору зовнішньо протилежна, майже карикатурно знижена, до біблійної красуні. Зате психологічними рисами вона дуже схожа з Юдитою – вірна, милосердна, людяна, смиренна. Автор, відштовхуючись від міфопоетичної традиції, показує, що за байдужості чоловіків спасіння для образених може прийти від рук жінки.

У оповіданні «Марта та Марія» провідною є феміністична тема – активність жінки в громадсько-політичному житті країни. Для її розкриття С. Черкасенко використав християнський міф про двох сестер Лазаря, Марію та Марту, що приймали у своєму домі Ісуса Христа. В оповіданні автор порушує проблему вибору життєвого шляху. Через християнські образи Марти й Марії

він визначив два можливі шляхи для вибору: Марта символізує життя діяльне, а Марія – споглядальне. Мотив вибору шляху відображає архаїчне моделювання часу. Вибір життєвого шляху автор інтерпретував як міфологему зорі (міфічний локус), яка може бути реальністю або недосяжною мрією.

З позиції релігійної міфології С. Черкасенко в оповіданні «Пастка» потрактував мотив індивідуальної есхатології душі на основі бінарної опозиції «рай – пекло». Пекло для кожного християнина асоціюється з болем, стражданням, а рай – з почуттям любові. Дотримуючись християнського вчення про безсмертність душі, автор виділив такі етапи душевних переживань головного героя: пуста – рай – пекло – воскресіння. Його душа ототожнюється із покинутим садом, відновити який може лише кохання та жіночий сміх. Рай є аналогом щасливого кохання. Міфологічному часопростору раю С. Черкасенко надав позитивно забарвлених етнічних ліричних маркерів (вишневий сад, літня тепла ніч, «серце співає коханням-раюванням», зоряне небо, спів солов'їв), які створюють ідеалізований образ у серці головного героя і заважають йому розгледіти справжні почуття дівчини.

У міфології жіноча зрада, на відміну від чоловічої, завжди викликала осуд та вимагала суворого покарання. Жіночу зраду С. Черкасенко прирівняв до есхатології світу традиційних цінностей, у якому руйнуються сімейні стосунки та ціннісні орієнтири. Міфологема жіночої зради в оповіданні «Нескінчена поема» має біблійну основу, суголосну з старозавітним сюжетом про спокусу Єви змієм та вигнання перших людей із раю.

Підрозділ 2.2 **«Міфологема смерті в прозових творах»** розкриває художні втілення міфологеми смерті в авторській концепції світоустрою. Міфологему смерті в оповіданнях С. Черкасенка відтворено як симбіоз міфологічних елементів та біблійно-християнських первнів. Відхід людини асоціюється з вічним спокоєм, у якому немає ні болю, ні турбот, на протиположність гірким і ненависним реаліям життя. За допомогою самобутньої інтерпретації оніричного мотиву С. Черкасенко зобразив перехід із одного світу в інший («Чорний блиск»). Оригінальним є зображення духовної смерті героя в площині психологічної розбудови архетипу блудного сина («Нерви»).

У підрозділі 2.3 **«Міфопоетика роману "Пригоди молодого лицаря"»** розглядається специфіка і функції міфопоетики в названому жанрі. Доведено, що роман «Пригоди молодого лицаря» С. Черкасенка акумулював ознаки українського національного міфу, у якому поетизовано вільних, сміливих, відважних та сильних духом героїв-козаків, що обороняють незалежність Батьківщини, її віру, шанують культуру та народні традиції. Автор роману створив власну модель благого іншосвіту. Запорозька Січ у романі є просторовим ядром, гарантом національного буття, колискою лицарства, незбіжною з навколишнім міфопростором. «Царство» лицарів-козаків виступає еквівалентом міфологеми раю, місцем абсолютного щастя, сакрального центру, до якого скерована душа лицаря-воїна.

Шлях до Запорозької Січі непростий і пов'язаний із мотивом ініціації (послідовної зміни та вдосконалення головного героя), що вибудовує

міфологічний сюжет твору. Художній концепт ініціації взаємопов'язаний із мотивом подорожі та низкою подвигів героя, відображає процес його індивідуального гартування. Ініціація в романі – тривала процедура, що передбачає кілька етапів у межах алгоритму: руйнування соціальної ролі та відокремлення від звичного – перетин кордонів «чужого» простору – зміна імені – проходження випробувань – битва з чудовиськом – прийняття в лицарське братство – відродження – набуття досвіду.

Особливості національної рецепції природи й світосприйняття автора репрезентує в романі міфологема степу. Її побудовано на архетипній основі та з поєднанням східнослов'янського солярного міфу, християнської міфології й певних авторських унесень. У романі «Пригоди молодого лицаря» С. Черкасенко художньо концептуалізував степ як захисток для людини, місце, де вона відчуває себе вільною.

У міфопросторі аналізованого роману хутір – утілення міфологеми «земного раю», мрії лицарів-козаків про світ гармонії, спокою і достатку. Хутір в епіці – локус міфологізованого абсолютного щастя, до якого прагне стомлена козацька душа. Тож і хутір Павла Гулого став метафоричним аналогом космічної впорядкованості, рукотворною моделлю гармонії, побудованої за зразком Січі.

Автор використав маркери міфосвіту абсолютного щастя: образи – рай, хата, сад, хутір; пора року – весна, літо; час – минулий, майбутній; колір – золотий, білий, світлий, зелений, червоний; звук – спокійний, мелодійний, спів пташок, звуки дзвону.

С. Черкасенко колоритно відобразив козацькі традиції, міфологію та звичаї: прийняття до козацтва, побратимство, культ шаблі-кривулі як вияв приналежності до лицарства, лицарські поєдинки та подвиги, характерництво. Український козацький світ у романі постає як світлий і позитивний, а світ ворогів (відповідно до літературної традиції й ХІХ ст., це поляки та турки) – антисвіт, зосередження зла.

Третій розділ **«Міфопоетика драматургії Спиридона Черкасенка»** присвячено аналізу крізь призму міфологізму драматичних етюдів, ескізів, драм і трагедій, розкриттю особливостей функціонування образів-символів у творах «Казка старого млина», «Старе гніздо», «Про що тирса шелестіла», «Ціна крові».

У підрозділі 3.1 **«Функціонування есхатологічного міфу: драми “В старім гнізді”, “Казка старого млина”»** охарактеризовано риси індивідуально-авторської реалізації есхатологічного міфу у драматичних творах.

У драмах «Старе гніздо» та «Казка старого млина» С. Черкасенко змодельював передчуття суспільства, у яких, як і в есхатологічному міфі, набуттю нового статусу світу передують ліквідація старого, трагічні втрати і тимчасовий стан соціального хаосу. Синекдохальне зображення цілого через частину характеризує міфологічний тип світогляду і мислення письменника. Проаналізовано змодельовану автором трирівневу структуру есхатологічного

міфу, де перший рівень передбачає глобальну деформацію світопорядку, культурних норм і правил. У «Старому гнізді» незмінний родинний устрій зруйновано, зв'язок поколінь втрачено. Внаслідок цього молодь байдужіє до родинних цінностей, сім'я живе гріховним життям. У «Казці старого млина» Вагнер знищує природу незайманих степів, що призводить до хаосу й ентропії довкілля.

Другий рівень структури есхатологічного міфу – розкриття істини про світ, що минає, і про всіх, хто у ньому жив і діяв. У драмах письменника стан навколишнього світу викликає аналогію з пеклом на землі. Однією з причин зміни раю на пекло в релігійному підтексті «Старого гнізда» стає першогріх засновника роду, а в «Казці старого млина» – претензії Вагнера на роль месії. Третій структурний рівень есхатологічного міфу – опис прийдешнього світу, який драматургічно змодельовано кращим, здатним подолати суперечності дійсності. Новий тип житла – дачу, що є втіленням прийдешнього щасливого життя, – протиставлено дворянському маєтку в «Старому гнізді». У «Казці старого млина» пророчі слова Сусанни сповнені вірою в оновлення природи. Якщо есхатологічний мотив «Казки старого млина» реалізується через всесвітню пожежу, то в «Старому гнізді» утоплення Ольги, що заклало початок руйнування світу, асоціюється з загибеллю землі у хвилях океану.

У підрозділі 3.2 **«Аспекти міфологічного дискурсу одноактних драм»** досліджується трансформація С. Черкасенком апокаліптичного та есхатологічного мотивів у одноактних драмах «Жах», «Повинен». Апокаліптичний зв'язок із біблійними есхатологічними мотивами присутній у драматичному ескізі «Жах», сюжет якого корелює з християнським Судним днем гніву. Біблійний мотив жертвності – основа сюжету ескізу «Повинен», у якому безіменність та знеособленість героїв є виявом символістської концепції світу. Одноактні драматичні твори передають надію на спасіння, віру в нове життя, зокрема, через сонячну символіку.

Підрозділ 3.3 **«Мотив двійництва драми "Про що тирса шелестіла"»** присвячено характеристиці дуалістичного моделювання світу п'єс С. Черкасенка. Мотив двійництва драми «Про що тирса шелестіла» є одним із принципів побудови міфологічного світу, проявляється через внутрішню конфліктність та пов'язаний із пошуком гармонії в душі людини, що суголосний із ніцшеанською концепцією одвічного протистояння аполлонівського (гармонійного, духовного) і діонісійського (стихійного, тілесного). Він організовує різні рівні, формує моделювання двосвіття: ідеальний світ (хутір) – світ хаосу (степ), творить образ головного героя Івана Сірка та персонажів-двійників, прийом сну як подвоєння реальності. Степ у драмі є архетипом української ментальності, який розклинає душу Івана Сірка, забираючи в нього мирне існування, оскільки тут він постійно перебуває на межі життя й смерті, оберігаючи цілісність цього простору.

В образах Килини та Оксани втілено мотив двійництва як душевну роздвоєність однієї людини, у якій взаємодоповнюються прагнення до війни та спокою (архетип воїна та хуторянина). Оксана є віддзеркаленням лицарських

ідеалів Івана Сірка. С. Черкасенко вводить новий образ дівчини, репрезентований міфологемою діви-воїна. Килина – це втілення чутливої душі величного гетьмана, його приватне життя, муки сумління за пролиту кров, навіть заради «отчизни». Конфлікт цих двох первнів є причиною руйнування гармонії в душі Сірка. Роздвоєння особистості на ґрунті визначення пріоритетів між особистими і суспільним стало причиною вбивства Оксани та самогубства Сірка. Подвоєнню реальності сприяє і використаний у драмі прийом сну. За його допомогою автор поєднує минуле та майбутнє, реальність та мрії, розкриває внутрішній світ персонажів.

У підрозділі 3.4 «**Дуалістична міфомодель драми "Ціна крові"**» проаналізовано прояви дуалістичного міфу, зокрема, і в християнстві. Виявлено, що С. Черкасенко відтворив у драмі протиставлення «віра – розум», яке зображено через опозиції «добро – зло», «гріх – праведність», «правда – брехня», «Бог – Диявол», «життя – смерть», «свобода – рабство», «любов – ненависть», «вірність – зрада». Автор змодельював протистояння віри та розуму в порятунку людства, взявши за основу міфологічний сюжет євангельської історії про зраду Юди з Каріота. Право вирішення цієї проблеми драматург надав двом архетипним первням – Ісусові Христу (віра) та спокуснику Юді (розум). Протистояння Ісуса та Юди прочитується як антагоністичне двійництво, як архетип Персона та Тіні. Самогубство Юди можна тлумачити як програш «розуму» «вірі», воно є логічним підсумком його грішного життя, адже автор порятунком людства вбачає в християнській релігії. Архетип спокусника Юди тяжіє до особистості, яка у прагненні досягти високої мети, не здатна подолати внутрішні перепони – пристрасті, спокуси, особисті блага. Саможертвність Ісуса є найвищою ціною, заради порятунку людей, у чому і полягає сакральний сенс жертви. Письменник схарактеризував світобудову як єдність протилежних явищ, що і є характерним для дуалістичного міфу, де перемога добра передбачає знищення зла.

У **висновках** узагальнено результати дисертації, синтезовано підсумки аналітичних спостережень, окреслено еволюцію авторського міфомислення та міфописьма. У результаті комплексного аналізу поетичних, прозових і драматичних творів з'ясовано, що С. Черкасенко мав власну концепцію «олітературення» міфу. Його трактування міфу розмаїте, залежне від естетики літературного періоду, модерних напрямів і течій, від індивідуального стилю письменника.

Міфопоетика є системою трансформації міфу за законами поетичної творчості, а виявлення міфопоетичних структур на різних рівнях художніх творів дає змогу розглянути глибинні архетипні пласти, забезпечує органічне їх уходження в міфологічну свідомість.

Дослідження творчості С. Черкасенка в аспекті міфопоетики дозволило заглибитися у філософський та естетичний контекст художньої спадщини письменника, поєднаної із слов'янською міфологією, фольклором, світовою культурою. Твори С. Черкасенка насичені трансформованими міфологічними

образами, мотивами, що запозичені з античної, християнської, слов'янської та української міфологій.

Міфопоетичний світ лірики та ліро-епосу С. Черкасенка побудований на бінарних опозиціях «Україна – чужина», «степ – небо», «добро – зло», «світле – темне», що передають авторське сприйняття світу, а також представлений архетипами, міфологемами, міфемами, застосування яких на сюжетно-тематичному, образному рівнях художнього тексту дозволило автору створити модерністську картину тогочасної української дійсності.

Домінантою міфопоетики митця виступають есхатологічні міфологеми ночі, міста, спрута, крука, підтверджуючи апокаліптичну образність української літератури кінця ХІХ – поч. ХХ ст. Есхатологічний міф у творчості письменника вибудовується за допомогою маркерів / кодів: передвісники загибелі людства – крик сича, кривавий бенкет круків, засохлий сад; болото, холод (цикл «Спрут»); руйнація Древа Життя, нетрадиційний для людей вихід із дому через вікно (драма «Казка старого млина»); зачинені вікна (драматичний етюд «Жах»); старі, непотрібні атрибути дому (драма «Старе гніздо»); оніричні стани (оповідання «Чорний блиск»); втрата жаги до життя як передвісник індивідуальної есхатології (оповідання «Нерви», «Пастка»); зміна родинного устрою (драма «Старе гніздо», драматичний етюд «Жах»).

У світоглядній системі С. Черкасенка помітне місце займає бачення ночі, що синтезується у міфологему ночі. У ліриці письменника можна виділити два функціональні різновиди ночі: темрява, яка викликає почуття тривоги та відчуття страху, з нею пов'язані есхатологічні мотиви (цикли «У царстві праці», «Тихої ночі», «Усміх міста, та позитивно маркована фольклорно-міфологічна ніч як час любові, пристрасті, піднесення ліричного наратора (цикли «На весняний мотив», «Кохання», «Симфонія ночі»).

Суголосно з пісенним фольклором міфологічний орнітообраз крука і в поезії С. Черкасенка знаменує передчуття біди, нещастя, смерті (поезія «Снища», цикли «Весілля. Сни чорного крука», «Мари чорного крука», де птах фігурує в описах битв, віщує загибель героїв), постає як деміург та стає відповідником війни.

У ліриці С. Черкасенка есхатологічні мотиви співвідносяться з міфологемою міста, яка в урбаністичній поезії набуває ознак світу хаосу, демонічного простору, що поєднав у собі всі людські гріхи (цикли «Усміх міста», «Діти міста»). Місто постає символом модерного хаосу буття, відображенням глобальної есхатології. Міфологема міста представлена антропоморфним божеством Молохом, що вимагає нових жертвоприношень (цикл «Діти міста») – втіленням жорстокої сили. Есхатологічний мотив «невічного Вавилону», «міста-блудниці» автор трансформував через антропоморфізований образ Відня (цикл «Місто»).

Есхатологічний міф С. Черкасенко художньо змодельовав і в драматургії. Апокаліптичний характер має драматичний ескіз «Жах», що корелює з біблійними есхатологічними мотивами Судного дня. Біблійний мотив

жертвності став основою ескізу «Повинен», у якому безіменність та знеособленість героїв є продуктом символістського письма С. Черкасенка.

Художньо трансформуючи есхатологічні мотиви в драматургії, С. Черкасенко зосереджується на причинах руйнації світу (драма «Старе гніздо») та на шляхах відновлення Космосу (драма «Казка старого млина»). У цих драмах С. Черкасенко відтворив есхатологічні проблеми суспільства й цивілізації: ліквідація старого світу, втрати, стан соціального хаосу. У творах есхатологічний мотив пов'язаний із міфологемою смерті, що ґрунтується на семантичній опозиції «життя – смерть», розкриваючи трагедію людини та родини на тлі історичних подій. Есхатологічна модель світу у драмі «Старе гніздо» побудована за старозавітною традицією, яка не передбачає руйнування Космосу, а його очищення, відродження і відновлення (за допомогою води). С. Черкасенко зосередив увагу на причинах руйнації світу, які є розплатою людей за свої гріхи. Модель світу в драмі «Казка старого млина» побудовано за зразком есхатологічних міфів первісних народів, які передбачають, що за знищенням вогнем «старого світу» прийде нове творіння за зразком першопочатку, золотий вік – своєрідний рай, де люди жили довго і їхнє життя здавалося подібним до існування богів. У драмі автор змодельював спробу безруйнаційної зміни старого світу новим за допомогою любові.

У драматургії С. Черкасенка контрастно «зчеплено» есхатологічні та дуалістичні міфи, засновані на бінарних опозиціях: космологічних (суперечка між Богом та Дияволом в драмі «Ціна крові»), біологічних (зіставлення чоловічого й жіночого первнів драми «Про що тирса шелестіла»), етичних (протиставлення віри та розуму в драмі «Ціна крові»). У Черкасенковій поезиці міфу особливу роль відіграють класичні міфологічні сюжети зі значною авторською трансформацією, зберігаючи при цьому міфологічні алюзії та образи. Змісто- і формотворчий мотив двійництва в «Про що тирса шелестіла» проявляється моделюванням двосвіття «хутір – степ», стає засновником творення образу Івана Сірка, а також у прийомі сну. У драмах письменник трансформував нову для української літератури міфологему діви-воїна (Оксана, драма «Про що тирса шелестіла») та образ суперечливої, пасивної, духовно роздвоєної жінки (Ольга, драма «Старе гніздо»).

До космогонічних міфологем у творчості С. Черкасенка, що мають риси впорядкованості, належать міфологеми сонця, хутора, саду, дому, які відображають індивідуально авторські варіації райського хронотопу, основою деяких є міфологеми шляху, лабіринту, ініціації.

Солярні міфообрази займають особливе місце в поетичній спадщині С. Черкасенка. У ліриці та ліро-епосі міфологема сонця постає у вигляді чоловічої антропоморфної божественної сутності та співвідноситься з бінарними опозиціями «світло – темрява», «верх – низ», «небо – земля», «добро – зло». Світило інтерпретоване як джерело світла, утілення свободи, волі, орієнтир на життєвому шляху (поезія «Наш шлях»). Часто у ліриці С. Черкасенко трансформує близнюковий солярний міф, де ліричний герой постає братом Сонця (поезія «Два брати», «Сонце Свободи»), які разом

протистоять Змієві (драконові), втіленню ворожої для людини стихійної сили. Новаторською є трансформація міфологеми Сонця як утілення свободи, волі («Червоне сонце»). Тут автор модифікував космогонічний міф, запозичив міфи різних культур, зобразивши національну боротьбу українців проти окупаційної влади у 1920-х роках як бій Сонця з драконом (уособлення зла). Також лірик виділяє «носіїв світла» – боголюдей, що є захисниками людей (поезія «О ні, не марево»). Із солярним образом Черкасенко пов'язує й космогонічний міф народження Сонця матір'ю Землею (поезія «До сонця»).

Роман «Пригоди молодого лицаря» є зразком героїчного міфу, який автор трансформував із метою возвеличення людської жертвовності, самовідданості та патріотизму. Письменник звернувся до героїчного минулого історії народу, до козацької міфології, де січовиків зображено як ідеальну спільноту, що живе за законами християнської моралі. У такий спосіб актуалізовано ідеал незалежності України, потребу піднесення національної державності, підняття національної свідомості. Письменник зідеалізував образ минулого, запропонувавши власну позитивну візію та створивши модель благого іншосвіту, локусу абсолютного щастя, до якого прагне душа лицаря-воїна, Запорозьку Січ – еквівалент міфологеми раю. Аналогом Запорозької Січі для лицарів-козаків, які виконали свій обов'язок перед країною, є хутір – «земний рай», рукотворний світ гармонії, спокою і достатку.

Характерною рисою літератури модернізму є використання письменниками міфологеми шляху, яка структурує літературний твір, сюжетно-тематичну організацію та тісно пов'язана з подорожжю героя, міфологемою ініціації. С. Черкасенко використав ці міфологеми в романі «Пригоди молодого лицаря». Письменник естетично трансформував ініціальний мотив, що є важливим фактором художньої нарації. Мотив ініціації формує сюжет роману і впливає на формування характеру головного героя, який під час проходження цього ритуалу змінюється зовнішньо та внутрішньо.

У малих прозових творах С. Черкасенко продовжив вітчизняні релігійно-мистецькі традиції (Т. Шевченка, І. Франка) біблійної образності. Письменник трансформував міфологічні мотиви вибору життєвого шляху («Марта та Марія»), індивідуальної есхатології душі – руйнування й оновлення душі («Пастка»), краху світу традиційних цінностей, у якому руйнуються сімейні стосунки і ціннісні орієнтири («Нескінчена поема»). Сюжети оповідань суголосні з біблійними сюжетами про спокусу Єви змієм та вигнання перших людей із раю («Нескінчена поема»), з новозавітною історією про біблійних Марію та Марту («Марта та Марія»), з християнським міфом про Юдиту («Юдита»). Оригінальним є зображення духовної смерті героя за допомогою архетипного мотиву про блудного сина («Нерви»). У малій прозі письменник трансформував нове бачення архетипу жінки, який постає в біблійних іпостасях жінки, що вбиває (Юдита, оповідання «Юдита»), жінки-зрадниці (оповідання «Нескінчена поема»), громадсько активної жінки (Марта, оповідання «Марта та Марія»).

У драмі «Ціна крові» автор звернувся до біблійного міфу задля вираження важливих релігійних, філософських, етичних і естетичних ідей та оригінально художньо реалізує архетип зради через протистояння архетипних первнів – Ісус Христос (віра) та спокусник Юда (розум). Художня реалізація зради є водночас спокутою головного героя, яка пов'язана з непослідовністю та суперечливістю характеру Юди, який сприймається як заручник свого фатуму. Дуалістична міфомодель у «Ціні крові» проектується через мотив двобою віри та розуму та представлена бінарними опозиціями «добро – зло», «гріх – праведність», «правда – брехня», «Бог – Диявол», «життя – смерть», «свобода – рабство», «духовне – матеріальне», «вірність – зрада».

У ліриці та ліро-епосі С. Черкасенка центром міфопростору є міфологема України, яка асоціюється з раєм, а її народ як і титан Антей, буде нездоланим, якщо житиме на рідній землі. Метафоризація й антропоморфізми природних явищ, використання низки міфологем, символів, єдність людини та природи – основний міфологічний концепт поезії С. Черкасенка.

Противагою сакральному центрові виступає чужина, часопросторову сутність якої автор зобразив у чорному кольорі або безбарвно (з нею пов'язаний біблійний мотив пошуку втраченого раю). Основним елементом міфопоетичного простору є шлях, що асоціюється з поверненням ліричного героя до сакрального центру. Міфологема шляху (поезія «Хресна путь») символізує шлях спокути цілого народу. Так автор актуалізував біблійний міф несення хреста на Голгофу.

Системний міфопоетичний аналіз творів С. Черкасенка сприяв розшифруванню міфологічних маркерів / кодів художніх творів, визначенню особливостей міфомислення митця, розкриттю еволюції письменника в художній асиміляції міфологізму. Письменник використав та творчо переосмислив як українську, так і інонаціональну міфологію, поганську культуру та християнську релігію. Звертаючись до традиції світових міфологій, інтерпретуючи міфологічні сюжети, мотиви, образи, поєднуючи різні часи (минуле та майбутнє) та простори (реалістичний та міфологічний), використовуючи бінарний принцип мислення (дуалістичне уявлення про світобудову, мотив двійництва), С. Черкасенко глибоко осмислив та відтворив актуальні проблеми суспільно-національного та культурного характеру.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Опанасюк М. М. Міфопоетика як частина поетики. *Література. Фольклор. Проблеми поетики*: зб. наук. праць. / редкол.: Г. Ф. Семенюк, А. В. Козлов та ін. Київ: Твім інтер, 2010. Вип. 29. Ч. 1. С. 555–563.
2. Мошноріз М. М. Міфологема ночі в поезії С. Черкасенка. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. Одеса, 2016. № 19. Том 2. С. 36–39.
3. Мошноріз М. М. Міфологема води в поезії С. Черкасенка. *Вісник Донецького національного університету*. Серія Б: Гуманітарні науки. Вінниця: ДонНУ, 2016. №1–2. С. 172–177.
4. Мошноріз М. М. Патріотичні інтенції міфопоетики С. Черкасенка-лірика. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. Одеса, 2016. Вип. 24. Т. 1. С. 39–43.
5. Мошноріз М. М. Літературна урбаністика С. Черкасенка-лірика (міфопоетичний аспект). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство і літературознавство): [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. / Відп. ред. В. Ф. Погребенник, С. В. Шевчук. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. Вип. 8. С. 88–93.
6. Мошноріз М. М. Міфологічна орнітологія в поезії С. Черкасенка. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Філологічні науки: науковий журнал [гол. ред. П. Ю. Саух, відп. ред. Н. А. Сейко]. Житомир: Вид-во Житомирського держ. університету імені І. Франка, 2017. Вип. 2 (86). С. 93–98.
7. Мошноріз М. Інтерпретація есхатологічного міфу драми «В старім гнізді» С. Черкасенка. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський зб. наук. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2019. Вип. 25. С. 98–103.
8. Мошноріз М. М. Інтерпретація лицарського сарматського міфу в романі «Пригоди молодого лицаря» С. Черкасенка. *Science and Education a New Dimension. Philology*, VIII(65), Issue: 217, 2020 Feb. P. 48–52.
9. Мошноріз М. М. Мотив ініціації в романі «Пригоди молодого лицаря». *Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 5-th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. P. 722–727.
10. Moshnoriz Mariya. The aspects of the mythological discourse of one-act dramas by S. Cherkasenko. *Periodyk Naukowy Akademii Polonijnej, Częstochowa, Akademia Polonijna w Częstochowie*. Tom 38. № 1, 2020. P. 83–88.

Додаткові публікації

11. Мошноріз М. М. Міфологічні аспекти драми «Казка старого млина» С. Черкасенка. *Мова і засоби масової комунікації на сучасному історичному етапі*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 8–9 вересня 2017 р. Львів: ГО «Наукова філологічна організація ”ЛОГОС“», 2017. С. 82–88.

12. Мошноріз М. М. Поетичний бестіарій С. Черкасенка: символіка спрута. *Сучасні дослідження філологічних наук: проблеми та рішення*: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25–26 жовтня 2017 р. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. С. 33–37.

13. Мошноріз М. М. Функціонування солярних міфів у поезії С. Черкасенка. *Держава та регіони: науково-виробничий журнал*. Серія: Гуманітарні науки. Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2017. №2 (49). С. 32–37.

14. Мошноріз М. М. Міфологема дзвону в поезії С. Черкасенка. *Міжнародна науково-практична конференція «Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення»*. 24–25 листопада 2017 р. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2017. С. 12–15.

АНОТАЦІЯ

Мошноріз М. М. Міфопоетика творчості Спиридона Черкасенка. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності – 10.01.01 – українська література. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2021.

Дисертація присвячена вивченню літературознавчих проблем міфопоетики С. Черкасенка: джерел формування й особливостей світогляду митця, еволюції письменника в художній асиміляції міфологізму, поетичної міфомоделі світу, системи бінарних опозицій та особливостей актуалізації міфологем, архетипів, традиційних мотивів та міфосюжетів.

У творчому доробку митця поєднано традиції романтиків із модерністськими тенденціями розвитку української літератури на межі століть. Творчість С. Черкасенка в аспекті міфопоетики прикметна заглибленням у філософський та естетичний контексти художньої літератури, міфопоетичною природою моделі світу, побудованою на основі циклічної концепції і поєднанням традицій біблійної, античної, слов'янської (переважно – фольклорної) міфології. Використавши здебільшого міфологеми античної, біблійної, слов'янської міфологій, трансформувавши і модифікувавши їх, С. Черкасенко створив багатогранну міфопоетичну художню систему.

У результаті комплексного аналізу масиву поетичних, прозових і драматичних творів з'ясовано, що С. Черкасенко мав власну концепцію

«олітературення» міфу. Його трактування міфу розмаїте. Письменник підпорядкував його найактуальнішим проблемам боротьби за волю українського народу, сприяючи цим інтеграції українського письменства в загальноєвропейські процеси реміфологізації буття кінця XIX – поч. XX ст. У різножанрових творах С. Черкасенко вдається до наслідування та репродукування національної міфології, запозичення мотивів, образів і цілих міфологічних сюжетів, нетрадиційно переосмислюючи та трансформуючи національну й інонаціональну міфологічну стихію, творячи національний міф.

Ключові слова: модернізм, міфопоетика, міфологема, модель світу, символізм, реміфологізація.

АННОТАЦІЯ

Мошнориз М. Н. Мифопоэтика творчества Спиридона Черкасенко. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности – 10.01.01 – украинская литература. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2021.

Диссертация характеризует основные литературоведческие проблемы мифопоэтики С. Черкасенко: источники формирования и особенности мировоззрения художника, эволюцию писателя в художественной ассимиляции мифологизма, поэтической мифомодели мира, системы бинарных оппозиций и особенностей актуализации мифологем, архетипов, традиционных мотивов и мифосюжетов.

В творчестве писателя объединены традиции романтиков с модернистическими тенденциями развития украинской литературы на рубеже веков. Творчество С. Черкасенко в аспекте мифопоэтики отличается углублением в философский и эстетический контексты художественной литературы, мифопоэтической природой модели мира, построенной на основе циклической концепции и сочетанием традиций античной, библейской, славянской (в основном – фольклорной) мифологии. Используя части мифологемы античной, библейской, славянской мифологией, трансформировал и модифицировал их, С. Черкасенко создал многогранную мифопоэтическую художественную систему.

В результате комплексного анализа массива поэтических, прозаических и драматических произведений выяснено, что С. Черкасенко имел собственную концепцию перевода мифа в литературный ряд. Его трактовка мифа разнообразна. Писатель подчинил его актуальным проблемам борьбы за свободу украинского народа, способствуя тем самым интеграции украинской литературы в общеевропейские процессы ремифологизации бытия конца XIX – начала XX веков. В разножанровых произведениях С. Черкасенко прибегает к подражанию и репродуцированию национальной мифологии, заимствованию мотивов, образов и целых мифологических сюжетов, нетрадиционно

переосмысливая и трансформируя национальную и инонационального мифологическую стихию, создавая национальный миф.

Ключевые слова: модернизм, мифопоэтика, мифологема, модель мира, символизм, ремифологизация.

SUMMARY

Moshnoriz M. M. Mythopoetics of Spyrydon Cherkasenko's works. – Manuscript.

The dissertation on obtaining a scientific degree of the candidate of Philological Sciences on a specialty – 10.01.01 – Ukrainian literature. National Pedagogical University named after M. P. Drahomanov. – Kyiv, 2021.

The dissertation covers the literary problems of S. Cherkasenko's mythopoetics: the sources of formation and the peculiarities of the writer's worldview, evolution of the writer in artistic assimilation: mythologism, the poetic mythomodel of the world, the system of binary oppositions and the peculiarities of actualization of mythologems, archetypes, traditional motives and mythoplots.

The writer's work combines the traditions of the Romantics with modernist tendencies in the development of Ukrainian literature at the turn of the centuries. S. Cherkasenko's work in the aspect of mythopoetics is characterized by immersion in the philosophical and aesthetic contexts of fiction, the mythopoetic nature of the world model, built on a cyclical concept and a combination of traditions of biblical, ancient, Slavic (mostly folklore) mythology. Using mostly the mythologems of ancient, biblical, Slavic mythologies, transforming and modifying them, S. Cherkasenko created a multifaceted mythopoetic artistic system.

As a result of a comprehensive analysis of an array of poetic, prose and dramatic works, it was found that S. Cherkasenko had his own concept of "literalization" of the myth. His interpretation of the myth is diverse. The writer subordinated it to the most pressing problems of the Ukrainian people such as struggling for freedom, thus contributing to the integration of Ukrainian literature into the European processes of remythologization of the existence of the late XIX – early XX centuries. In various genres S. Cherkasenko imitated and reproduced national mythology, borrowing motifs, images and entire mythological plots, unconventionally redefining and transforming the national mythological element and the one of another nation, creating a national myth.

Key words: modernism, mythopoetics, mythologem, model of the world, symbolism, remythologization.

Підписано до друку 05.01.2021 р. Формат 29,7×42 ¼
Наклад 70 прим. Зам. № 2021-001.
Віддруковано в інформаційному редакційно-видавничому центрі
Вінницького національного технічного університету
м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95. Тел.: 65-18-06
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК №3516 від 01.07.2009 р.

